

Konstytucja 3 maja

wpisuje się w leżącą u podstaw funkcjonowania Unii Europejskiej tradycję Oświecenia, dającą pierwszeństwo rozumowi, prawu i wolności

The Constitution of May 3, 1791 fits in the tradition constituting the foundation for the functioning of the European Union – tradition of Enlightenment, which gave primacy to reason, law and liberty

1776

- EKONOMIA: Adam Smith opublikował w Londynie *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*
- ECONOMY: *The Wealth of Nations* by Adam Smith was published in London

1781

- ASTRONOMIA: William Herschel odkrył planetę Uran
- ASTRONOMY: The Uranus planet was discovered by Sir William Herschel

1781

- FILOZOFIA: Immanuel Kant opublikował w Rydze *Krytykę czystego rozumu*
- PHILOSOPHY: *Critique of Pure Reason* by Immanuel Kant was published in Riga

13.03.1791

- PRAWA CZŁOWIEKA: Thomas Paine opublikował w Londynie pierwszą część *Praw Człowieka*
- HUMAN RIGHTS: *Rights of Man* by Thomas Paine (first part) were published in London

26.03.1791

- MIERNICTWO: We Francji przyjęto podstawy systemu metrycznego
- METROLOGY: Basics of the metric system were adopted in France

03.05.1791

- PRAWO KONSTYTUCYJNE: Sejm Czteroletni uchwalił polską konstytucję, pierwszą tak nowoczesną w Europie, zwaną później Konstytucją 3 maja
- CONSTITUTIONAL LAW: The Constitution of May 3, the first modern constitution in Europe, was proclaimed by the Four-Year Sejm of Polish-Lithuanian Commonwealth

09.09.1791

- SPOŁECZENSTWO: Stolica USA otrzymała nazwę Waszyngton (od nazwiska pierwszego prezydenta)
- SOCIETY: the capital city of the United States was officially named Washington (D.C.), after the name of the first president of the states

13.09.1791

- PRAWO KONSTYTUCYJNE: We Francji król Ludwik XVI podpisał ostateczną wersję pierwszej francuskiej konstytucji
- CONSTITUTIONAL LAW: The final version of the first French Constitution was signed by king Louis XVI

30.09.1791

- KULTURA I SZTUKA: W Wiedniu odbyła się premiera opery *Czarodziejski flet* Wolfganga Amadeusza Mozarta
- CULTURE AND ART: Wolfgang Amadeus Mozart's opera *The Magic Flute* was presented in Vienna

15.12.1791

- PRAWO KONSTYTUCYJNE: W życie weszła Karta Praw Stanów Zjednoczonych Ameryki (pierwsze 10 poprawek do konstytucji amerykańskiej)
- CONSTITUTIONAL LAW: First ten amendments to the Constitution of the United States, known as the *United States Bill of Rights*, were entered in force

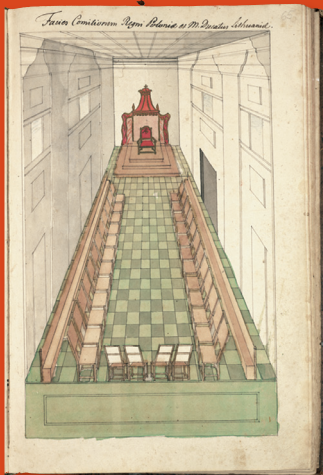
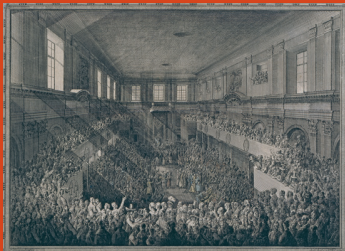
Sejm Wielki (Czteroletni)

The Great (Four-Year) Sejm

(1788–1792)

● Sejm, któremu przypadło w udziale uchwalenie Ustawy Rządowej, rozpoczął obrady w skomplikowanej sytuacji międzynarodowej. Sprawująca rzeczywisty protektorat nad Rzeczpospolitą Rosja uwikłała się w wojny z Turcją i Szwecją. Austria wspomagała Rosję przeciwko Turcji, a Prusy zajęły wobec Rosji jawnie niechętną postawę. Wyglądało to na jedyną szansę na odzyskanie suwerenności. Sejm udało się skonfederować, wypowiedziano tzw. traktat gwarancyjny, po likwidacji Rady Nieustającej sejm przejął w państwie pełnię władzy i rozpoczął próbe reformy ustroju. Uchwalenie Ustawy Rządowej to punkt szczytowy tych działań. Rosja nie pogodziła się z utratą wpływów w Polsce i po zawarciu pokoju z Turcją i Szwecją rozpoczęła działania wojenne przeciwko Rzeczypospolitej. Wkrótce doprowadziły one do kapitulacji króla i przejścia władzy przez przeciwników Konstytucji 3 maja, zjednoczonych w konfederację, zawartej pod wpływem Rosji, zwanej od miejsca formalnego zawiązania targowicką.

● The Sejm (Parliament), which passed the Government Act, has commenced its sessions in a very complicated international situation. Russia, which held actual protectorate over the Polish-Lithuanian Commonwealth, became entangled in wars with Turkey and Sweden. Austria supported Russia against Turkey, and Prussia took a position openly antagonistic to Russia. It seemed to be the only opportunity to regain sovereignty of Poland. Sejm managed to form a confederation, the so-called treaty of guarantee was terminated, and following the disbanding of the Perpetual Council, the Sejm took full power in the country, commencing an attempt to reform the system. Enactment of the Government Act was the culmination point of those activities. Russia has never accepted losing its influence in Poland, and after signing peace treaties with Turkey and Sweden, commenced military actions against the Commonwealth. Those soon led to capitulation of the king and power was taken over by opponents of the May 3rd 1791 Constitution, who were united in a confederation formed under the influence of Russia, called Targowica Confederation after the town where it was formally established.

● Widok z sali Senatorskiej na Zamku Królewskim w Warszawie w XVII wieku, rysunek bieżący AGAD, Nabytki Oddziału I, nr 198, k. 65

● Reorganizacja sali Senatorskiej w Pałacu Królewskim w Warszawie, 18th century. Contemporary drawing CNH. Acquisitions of the 1st Department, no 195, k. 63

● Uchwalenie Konstytucji 3 maja 1791 r., J. P. Norblin, Biblioteka Narodowa
● Adoption of the May 3rd 1791 Constitution, J. P. Norblin, National Library of Poland

Król

The King

(1764–1795)

● Portret Stanisława Augusta Poniatowskiego w stroju koronacyjnym. M. Baczański, Zamek Królewski w Warszawie

● Portrait of Stanisław August Poniatowski in coronation robes, M. Baczański, Royal Castle in Warsaw

● Sejm Wielki, przekształcony w konfederację, aby uniknąć zerwania, był przede wszystkim efektem wysiłków Stanisława Augusta. I to właśnie król wraz z Ignacym Potockim i Hugonem Kollątajem byli głównymi autorami Ustawy Rządowej.

● The Great Sejm, which managed to form a confederation in order to avoid disruption, was most of all result of efforts and ideas of Stanisław August. The King himself with Ignacy Potocki and Hugo Kollątaj were the main authors of the Government Act.

Wątek na pieczęci Imprezjoni

STANISLAVS AVGVSTVS - D. G. REX POLONIAE M. DVX LITH - RVS :
PRVS MAS SAM : KIOV VOL PODD. LIV SM SEV CZ :

● Stanisław August, pieczęć majestatyczna odcisknięta 24 grudnia 1791 r.

Król z berłem w prawym ręku, siedzący na tronie na tle tkaniny; pod baldachimem wspartym na dwóch kolumnach. Po jego obu stronach postacie alegoryczne (jedna z kielichem palmowym, druga z mieczem i wstęgą). Nad nimi trzyma małą ukoronowaną tarczę (jedną z monogramem królowej (SAR), drugą z herbem Potonowiczów (Cieplik)). Nad zawieszaniem baldachimu ukoronowana tarcza z Orłem, a po jej obu stronach dwa ptaki. Na stolepru tronie data MDCCCLXXX. Wokół 11 tarcz z herbami: ruśkimi, pomorskimi, sandomejskimi, krakowsko-podkajetanym jagiellońskim, podolskim, dobrzyńskim, lubelskim, kujawskim, kaliszkim, pruskim, pogonia (pod ręką kującej).

● Stanisław August, the Great Seal of Majesty impressed on 24th of December, 1791
King enthroned under a canopy supported by two columns, with a scepter in his right hand. Chapeau in the background. On both sides of the king, allegory figures (one with a palm leaf, the other with a sword and sash). Each of the figures holds a small shield, surmounted by a crown (one with the King's monogram (SAR), the other with Potonowicz's coat of arms (Cieplik)). Above the top of the canopy, a shield surrounded by a crown with the Eagle, with birds on both sides. On the steps of the throne, date MDCCCLXXX. Around, 11 shields with coats of arms: Ruthena, Pomersiana, Sandomejska, Jagiellońska two-banded cross, Podolska, Dobrzyńska, Lublińska, Kujawia, Kaliska, Pruska, the Pogon (surmounted by a ducal coronet).

● Pieczęć w prasce, odcisknięta w czerwonym wosku
● Seal embossed in a box, impressed in red wax
● 1,3 cm

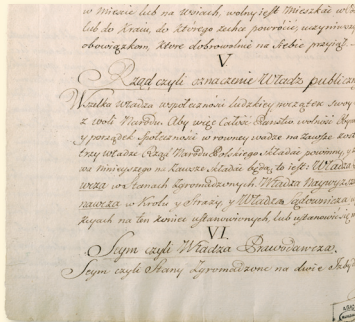
● KAGAD, Zbiór dokumentów pergaminowych nr 1485
● ANH, Collection of parchment records nr 1485

Konstytucja

The Constitution

● Konstytucja 3 maja (Ustawa Rządowa) została uchwalona 3 maja 1791 roku przez obradujący od 1788 roku sejm, który do historii Polski przeszedł pod nazwą Czteroliteń lub Wielkiego. Ustawa Rządowa była pierwszą polską ustawą zasadniczą i jedną z pierwszych na świecie konstytucji przyjętych w sposób w pełni demokratyczny. Dokument składa się z uroczystej preambuły i 111 artykułów. Ustawa Rządowa wprowadzała w Polsce ustroj monarchii konstytucyjnej, jakiego większość państw europejskich doznała się dopiero w wieku następnym. Konstytucja 3 maja zachowywała staową strukturę społeczeństwa, ale otwierała drogi awansu społecznego i perspektywy dalszych przekształceń ustroju. Przyjęła monteskiuszowski trójpodział władzy na: prawodawczą, wykonawczą i sądowniczą.

● The May 3rd 1791 Constitution (Government Act) was adopted on May the 3rd, 1791 by the Sejm (Parliament) which was in session since 1788, and which is known in the history of Poland as the Four-Year Sejm or Great Sejm. The Government Act was Poland's first fundamental law and one of the first constitutions in the world adopted in a fully democratic manner. The document consists of a formal preamble and 111 articles. The Government Act in Poland introduced the system of constitutional monarchy, which was enacted by most of European countries only in the following century. The May 3rd 1791 Constitution maintained the class (estates) based structure of the society, but it opened paths for social advancement and perspectives for further reforms of the system. The Constitution accepted the Montesquieu's tripartite division of power into: legislative, executive and judicial.

V. RZĄD, CZYLI OZNACZENIE WŁADZ PUBLICZNYCH

● Wszelka władza w społeczeństwie ludzkiem początek swój bierze z woli narodu. Aby więc całość państwa, wolność obywatelską i porządek społeczniczy w stałej władzy na zawsze utrzymać, trzy rodzaje rządów narodu publicznego składają: powoływanie i woli prawa niniejszego na zawsze składają: będa, to jest: Władza prawodawcza w królu i Sejmie, Władza wykonawcza w królu i Sejmie, i Władza sądownicza w sądach na ten koniec ustanowionych, lub ustanowionych.

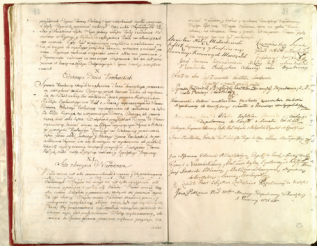
Konstytucja 3 maja 1791, opr. J. Kowalski, Warszawa 1981

ARTICLE V. FORM OF GOVERNMENT, OR THE DEFINITION OF PUBLIC POWERS

● All power in civil society should be derived from the will of people, its end and object being the preservation and integrity of the State, the civil liberty, and the good order of society on equal scale, and on a lasting foundation. Three distinct powers shall compose the government of the Polish nation, according to the present constitution: viz.

- 1st. Legislative power in the States assembled.
- 2d. Executive power in the King and the Council of Inaguation.
- 3d. Judicial power in Juridictional sitting or to be established.

New Constitution of the Government of Poland Established by the Revolution, the Third of May, London. Printed for J. Dobrski opposite Burlington House, Piccadilly M. D. C. XCII

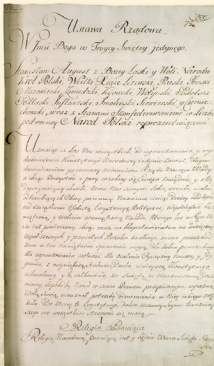
● Ostatnia strona rękopisu z podpisami marszałków sejmu (referendarza wielkiego koronnego Stanisława Małachowskiego i generała artylerii i kawalerii Kazimierza Nestora Sapieży) oraz członków deputacji konstytucyjnej: AGAD, Archiwum Państwowe Polskich, 190, 1-4, s. 84

● Last page of the manuscript of the Constitution confirmed by signatures of the Marshal of Sejm (Crown Referendary Stanisław Małachowski and General of Lithuanian Artillery Kazimierz Nestor Sapieha) and members of Constitutional Delegation: CNFR, Polski Family Public Archive, 100, vol. 2, p. 84

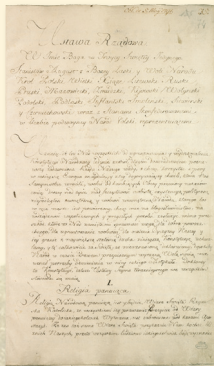
Przechowywane w Archiwum Głównym Akt Dawnych trzy egzemplarze Konstytucji 3 maja są unikatami. Wynika to z krótkiego czasu funkcjonowania wprowadzonego w dniu 3 maja 1791 r. ustroju. Rosja nie pogodziła się z utratą wpływów w Polsce i wkrótce doprowadziła do kapitulacji króla oraz przejęcia władzy przez przeciwników Konstytucji 3 maja. Targowianie rozpoczęli działania zmierzające do zatarcia wszelkich śladów po Konstytucji. Ze szczególną zaciętością ścigano oryginalne egzemplarze dokumentu. Tekst z tzw. Metryki Litewskiej ocalał zapewne w Bibliotece Królewskiej (tam rękopis Targowician nie siegają). Tekst z Archiwum Publicznego Potockich przechował w ukryciu przedstawiciel tej rodziny, który, z uwagi na rolę odegraną w powstaniu i uchwaleniu Ustawy Rządowej, nie mogli liczyć na laskawość przeciwników. Egzemplarz z Archiwum Sejmu Czteroletniego przechował jeden z sekretarzy sejmowych.

The three copies of the May 3rd 1791 Constitution preserved in the Central Archives of Historical Records are unique and special. This stems from the very short time of functioning of the system introduced on 3rd May 1791. Russia has never accepted loss of its influence in Poland, and soon led to capitulation of the king and power being seized by opponents of the Constitution. Confederates of Targowica have commenced activities aimed at obliterating every trace of the document. Original copies of the Constitution were tracked with a particular zeal. The text from the Lithuanian Metrica has probably survived in the Royal Library (where Confederates could not reach it). The text from Potocki Family Public Archive was preserved in hiding by the members of the family, who, due to their role in development and enactment of the Government Act, could not count on clemency from their opponents. The copy from the Archive of Four-Year Sejm was preserved by one of Sejm secretaries.

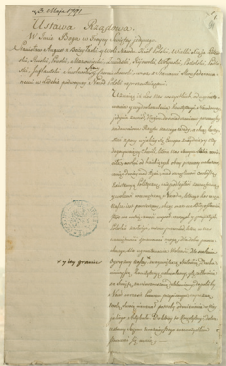
● Ustawa Rządowa, oryginał i polski, nekopsi o wymiarach 40 x 25 cm, umieszczony w księdze zawierającej ustawy sejmu uchwalone do 18 XII 1790 do 20 V 1791 r., przechowywany w zbiorze Tzw. Metryki Litewskiej, skł. 18, 6.4, s. 74-82 (Egzemplarz z Biblioteki Królewskiej [1], podpisany marszałkiem i członkiem deputacją konstytucyjną [2]).

● Government Act, original, language: Polish, manuscript 40 x 25 cm in size, placed in the book with Sejm resolutions, adopted between 18 XII 1790 and 20 V 1791, preserved in the Lithuanian Metria book, section VIII, 6.4, s. 74-82 (Copy from the Royal Library [1], signatures of the Marshals of Sejm and members of Constitutional Delegation [2]).

● Ustawa Rządowa, oryginał i polski, nekopsi o wymiarach 40 x 25 cm, umieszczony w księdze zawierającej ustawy sejmu z 1791 r., przechowywany w zbiorze Archiwum Publicznego Potockich, 100.1, s. 1-24-26 (Egzemplarz Potockich, podpisany marszałkiem i członkiem deputacją konstytucyjną [3]).

● Government Act, original, language: Polish, manuscript 40 x 25 cm in size, placed in the book with Sejm resolutions adopted in 1791, preserved in Potocki Family Public Archive, 100, 166, 2, s. 24-26 (Copy from the Potocki Family Public Archive, signatures of the Marshals of Sejm and members of Constitutional Delegation [3]).

● Ustawa Rządowa, cyrylica, nekopsi o wymiarach 23,5 x 39 cm, umieszczony w księdze zawierającej metryki, cyrylicy i literynkę konstytucyjnej z lat 1790-1791, przechowywany w zasobie Archiwum Sejmu Czteroletniego, 1.26.4, s. 181 (Egzemplarz z Archiwum Sejmu [1], podpisany marszałkiem [4]).

● Government Act, Cyrillic copy manuscript of the Constitution, 23,5 x 39 cm in size, placed in the book which contains, among other things, rough copies and fair copies of resolutions of Sejm from 1790-1791, preserved in Archive of Four-Year Sejm, vol. 20, s. 181-181 (Copy from the Archive of Four-Year Sejm, signatures of the Marshals of Sejm [4]).

Pierwsze druki polskie

The earliest prints in Polish

● W Rzeczypospolitej ustawy sejmowe były wpisywane do akt grodzkich, czyli do ksiąg sądowych w większych miastach. Tekst ustawy, umieszczony w odpowiedniej kolumnie, nabierał oficjalnego charakteru i każdy mógł się powołać, ze skutkiem prawnym, na jego brzmienie. Wpis do akt grodzkich warszawskich stanowił podstawę prawomocności aktów prawnych Sejmu Czteroletniego. Dlatego też drukowaną kopię potwierdzano pieczęcią i podpisem pisarza grodzkiego.

● Acts passed by the Sejm in Polish-Lithuanian Commonwealth were registered in the courts' chanceries records, which meant that they were entered into the court books in larger towns. The registered text became official and everyone could cite it with the legal effect. Entry into the court book of Warsaw meant legal validation of the acts of the Four-Year Sejm. For this reason the authenticity of the printed copy of the Government Act was confirmed by the impression of an official seal of the chancery and signature of the chancery clerk.

● W ciągu pierwszego roku od jej uchwalenia, Konstytucja 3 maja miała co najmniej 14 wydań – wydrukowano około 20-30 tys. egzemplarzy. Konstytucja selektywnie po uchwaleniu była publikowana w prasie polskiej, np. w „Gazecie Narodowej i Obcej”.

● Within the first 12 months of its enactment, the Constitution had at least 14 editions, with ca. 20,000–30,000 copies printed. Shortly after it was enacted, the Constitution was published in the Polish press, e.g. in “The National & Foreign Gazette”.

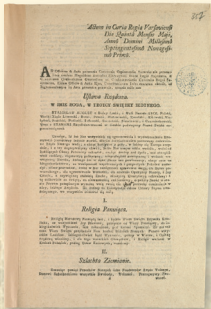
● Tekst konstytucji zamieszczony w „Gazecie Narodowej i Obcej”, Nr 38, 11 V 1791, AGAD, Biblioteka, Ca. 128B i 154

● Text of the Government Act in the “Gazeta Narodowa i Obca”, No 38, 11 May 1791, CAH, Library, Ca. 128B, p. 154

● Ustawa Rządowa oraz inne podstawowe ustawy Sejmu Czteroletniego regulujące zreformowany system polityczno-społeczny Rzeczypospolitej Druk. w Warszawie u P. Delfosa, Członka Komisji (Kancelarza Nadwójnego) i K. Mici (Dyrektora Drukarni Korpusu) Kadłetów; 1791 AGAD, Biblioteka, SD 150

● Government Act and other basic acts of the Four-Year Sejm, regulating the Commonwealth reformed political and social system. Printed in Warsaw at P. Delfosa, Council (Councillor) for 188-8y and Director of the Cadet's School (Print[ing] House); 1791 CAH, Library, SD 150

● Użyty druk tekstu Ustawy Rządowej z formułą wpisną do akt grodzkich warszawskich. AGAD, Archiwum Sejmu Czteroletniego, t. XXV, k. 357-360v

● Official print of the text of the Government Act with the entry formula, conforming its origin from Warsaw chancery. CAH, Archive of Four-Year Sejm, vol. 25, k. 357-360v

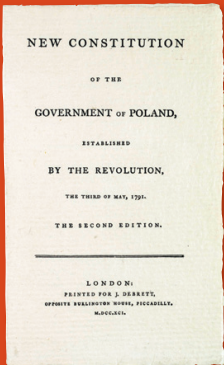
W obcych językach

In foreign languages

- Konstytucję 3 maja, wkrótce po jej wprowadzeniu, podziwiała cała liberalna Europa. Wychwalał ją, jako przykład pokojowych przekształceń ustrojowych, twórca nowoczesnego konserwatyizmu Edmund Burke (1729-1797), pozytywnie oceniał ją „Gazeta Leidska”, ciepłe słowa dla Konstytucji znajdowali w salonomach Wiednia. Przychylnie spoglądał na nią papież Pius VI (1775-1799), nawet król Prus, Fryderyk Wilhelm II (1785-1797), przysłał list gratulacyjny. Ówczesny ambasador Stanów Zjednoczonych w Paryżu, a późniejszy prezydent (1801-1809), demokracja Thomas Jefferson, napisał, że świat ówczesny uzyskał trzy konstytucje godne pamięci i szacunku, w kolejności ich ustanowienia: amerykańską, polską i francuską.
- Immediately after the enactment of the 3rd May Constitution, it was admired by the entire liberal Europe. Edmund Burke (1729-1797), philosophical founder of conservatism, praised it as an example of peaceful transformation of the political system. The document evoked positive comments from “Nouvelles Extraordinaires de Divers Endroits” as well. Words of praise were also heard in the parlours of Vienna. Pope Pius VI (1775-1799) regarded it favourably; even the king of Prussia, Friedrich Wilhelm II (1786-1797), sent a letter of congratulations. The then-ambassador in Paris and later President of the United States (1801-1809), democrat Thomas Jefferson, wrote that the world has gained three Constitutions worth memory and respect, in order of their enactment: American, Polish and French.

- Pierwszą wersję i tłumaczenia Konstytucji 3 maja pojawiły się w „Nouvelles Extraordinaires de Divers Endroits” czyli w tzw. „Gazecie Leidskiej” już 15 maja, a w numerach z 20 maja aż trzy artykuły poświęcone jej uchwaleniu. Informacje w angielskich gazetach pojawiły się w „The Times” w „The Morning Chronicle” były już 20 maja, a następnie, w „The London Gazette” 21 maja, czyli 17 i 18 dni od jej ustanowienia. Także paryska „Gazette Nationale ou le Moniteur Universel” pisała o tym 22 maja. W Caracasu aż trzy gazety brytyjskie poświęciły przełamaniu cady takiej konstytucji. „The Star”, „The Morning Chronicle” i „The Lloyd’s Evening Post”. Był to sukces Franciszka Bukatego (późniejszy ambasador w Londynie). Wkrótce zaprezentował konstytucję własny tłumacz, powstała też specjalna wersja w postaci broszury, w wydawnictwie Jolitta Dobrzyń. Tłumaczenie francuskie tekstu Konstytucji zamieszczono w „Nouvelles Extraordinaires de Divers Endroits” w kolejnych numerach od 6 lipca do 2 sierpnia 1791 r.

- On the 15th of May, the “Nouvelles Extraordinaires de Divers Endroits” called “Gazette of Leiden”, mentioned the Polish Government Act for the first time. In the next edition (the 20th May) there were three articles about its enactment. In England “The Times” and “The Morning Chronicle” first reported on the Government Act on the 20th of May, and then, on the 21st of May, “The London Gazette”. It means information had reached London 17 or 18 days in Paris. “Gazette Nationale ou le Moniteur Universel” described the event on the 22nd May. In June, three British newspapers printed the complete translated text of the Constitution: “The Star”, “The Morning Chronicle” and “The Lloyd’s Evening Post”. This was a success of Franciszek Bukaty Polish ambassador in London, who arranged the translation. The text was also printed as a single book by Jolitta Dobrzyń. The French translation was published in Warsaw by “Nouvelles Extraordinaires de Divers Endroits” in the subsequent editions from 6th July to 2nd August.

● New Constitution of the Government of Poland Established by the Revolution, the Third of May, London. Printed for J. Debrett opposite Burlington House, Piccadilly M. D. C. C. XCI
Biblioteka Narodowa w Warszawie, wppr. XVB.2.1374 (Reprint, Warszawa 1991)

● New Constitution of the Government of Poland Established by the Revolution, the Third of May, London. Printed for J. Debrett opposite Burlington House, Piccadilly M. D. C. C. XCI
National Library of Poland, XVB.2.1374 (Reprint, Warsaw 1991)

● Forme Constitutionnelle décrétée par acclamation dans la séance du 3 Mai, sommation et acceptation dans la séance suivante du 5 Mai 1791. Druk wpozytawczy, AGAD, Biblioteka, S01 F2

● Forme Constitutionnelle décrétée par acclamation dans la séance du 3 mai, sommation et acceptation dans la séance suivante du 5 mai 1791. contemporary print, CNIS, Library, S01 F2

The Central Archives of Historical Records

KONCEPCJA TEKSTU: Michał Radecki, Magdalena Moszczyńska, Robert Węgr
REDAKCJA JĘZYKOWA: Ewelina Sobolew
PROJEKT GRAFICZNY: Jolita Jolita